

מטות

א. אין הלכות נדרים¹ ברענגט דער רמב"ם (פון משנה²) דעם דין בנוגע צו נדרי קטן, וז"ל:

קטן בן שתים עשרה שנה ויום אחד וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד שנשבעו או נדרו . . בודקין אותן ושואלין אותן אם יודעין לשם מי נדרו . . נדריהן קיימים . . ואם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום. וצריכין בדיקה כל השנה כולה שהוא שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן (ד.ה.³ א קטנה — פון תחילת שנת י"ב (בת י"א ויום אחד) ביז זי ווערט א בת י"ב ויום א'; און א קטן — פון תחילת שנת י"ג (בן י"ב ויום א') ביז ער ווערט א בן י"ג ויום א').

(און אין דער הלכה שלאח"ז איז ער ממשך: כיצד הרי שנדרו . . בתחלת שנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן ונדרו נדר אחר אפילו בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים. ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה.

פרעגט דער כסף משנה⁴: „איני יודע מאין לו זה דבגמ'⁵ הכי אמרינן . . בודקין כל י"ב למה לי סד"א . . היכא דבדקנא ל' (יום) ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל. ומשמע דטעמא משום דלא ידעה להפלות, הא אם ידעה להפלות לא צריך תו בדיקה."

און ער איז מסיים: ואפשר שרבינו ה' גורס⁶ היכא דבדקנא ל' וידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל.

אויך דער רדב"ז זאגט „ונראה דגרסת רבינו היא וידע להפלות וכו'", און איז מוסיף: „וזה גרסא נכונה דאי לגרסת הספרים איכא לאקשו"י וכי מפני שלא ידע להפלות בתחלת השנה לא ידע להפלות בסוף השנה ומאי קמ"ל תנא דאמר בודקים כל השנה, ולפי גרסת רבינו קמ"ל טובא" (אז אע"פ וואס „נמצאו יודעין בתחלת השנה" שטעלט מען אים נישט אויף דער חזקה אז ער איז „יודע להפלות", נאר ער דארף נאך אמאל בדיקה „אפילו בסוף שנה זו"⁸).

אבער אין פירוש המשניות⁹ שרייבט דער רמב"ם בפירוש „נבדקים כל י"ב . . ה' עולה במחשבתו . . אם ישאלום שלשים יום ומצאם שלא יבינו נסתלקה חקירתם אמר אין הענין כן" — ד.ה. אז אויך ביים רמב"ם איז געווען די גרסא אין גמרא „ולא ידעה להפלות"¹⁰.

(6) וראה גם סמ"ג לאוין רמב.

(7) ועד"ז הקשה בב"ח לטו"ד שם. וראה גם משנה אחרונה למשניות נדה שם (וראה חכמת בצלאל שבהערה 13), דמה שייך לאחזוקה בקטנה (רע"ב נדה שם. וכן ברש"י נדה שם ד"ה תו לא ניבדוק). ובפרט שעשוי להשתנות דהיכא דקשיא טפי אחיא לכלל דעת יותר (וראה בפרטיות אנציקלופדי תלמודית ערך חזקה (ב) — דמעיקרא סט"ו. וט"ו). וראה לקמן הערה 13, 25.

(8) ראה מאירי נדה שם „ונראה לי הטעם מפני שם כשבדקנום וידעו מקרה הוא שהי". ובב"ח שם — „דאיכא למימר דילמא בסוף השנה שכתו". וראה לקמן סעיף ג וסעיף ה.

(9) נדה שם.

(10) כמו שהעירו בכמה מפרשים.

(1) פ"א ה"א.

(2) נדה פ"ה מ"ו (מה, ב).

(3) וכן הפירוש ב' שנת י"ב . . ושנת י"ג כ"מ להלן בהש"ח.

(4) וכן בב"י לטו"ד סרליג.

(5) נדה שם.

נוס מבינים נחל מלבדקם" — ד.ה. אז דער רמב"ם (במשנה אחרונה שלו) איז טאקע גורס אין גמרא „וידעה להפלות" (וכתירוץ הכסף משנה והרדב"ז).

עס בלייבט אבער ניט מובן: דערפון גופא וואס איז „מהדורא קמא" האט דער רמב"ם אנגענומען די גירסא „ולא ידעה להפלות" (און די מהדורא פון פירוש המשניות איז נתפרסם געווארן בכל תפוצות ישראל במשך כל הדורות) — איז מובן, אז לשיטת הרמב"ם האט אויך דאס אן ארט (און ער נעמט אן איינעם פון די כמה תירוצים אין מפרשים¹² אויפן קס"ד „היכא דבדקנא . . ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק") —

דארף מען געפינען א הסברה פארוואס האט דער רמב"ם חרטה געהאט און אנגענומען דוקא די גירסא בלתי נפוצה „וידעה להפלות"?

דער וואונדער איז נאך גרעסער: לויט גירסת הרמב"ם (במהדורא בתרא) „וידעה להפלות" וועט אויסקומען א חידוש נפלא — אז אע"פ וואס בכל התורה כולה פארלאזט מען זיך אויף א חזקה, איז ביי נדרים אנדערש, און כאטש מ'האט אים שוין בודק געווען און ער איז מוחזק געווארן שוידע להפלות, דארף ער האבן א בדיקה מחדש, אפשר האט ער זיך געביטן!¹³

נאכמער: פון לשון הרמב"ם „צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים" איז גאר משמע,

ב. איז מאירי¹⁴ שטייט: „שבדקין בכל השנה ר"ל שאפילו בדקנו בתחלתה . . ולא ידעו ואחר כך נדרו אין אומרין כבר נבדקו ואינן יודעין, שמא למדו וידעו, וכן בהפך אפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה ידעו ונתקיים נדרם ואח"כ נדרו אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה".

ועפ"ז קען מען זאגן אז דער רמב"ם לערנט, אז כאטש די גירסא אין גמרא איז (כלפנינו) „סד"א . . היכא דבדקנא ל' ולא ידעה להפלות" — איז אבער דער דין (פון חיוב בדיקה) אויך „בהפך", אז „אפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה ידעו ונתקיים נדרם ואח"כ נדרו אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה".

און דאס וואס דער רמב"ם ברענגט נאר דעם אופן פון „אפילו נמצאו יודעין" — קען מען פארענטפערן, ווייל אין דעם איז פאראן א גרעסערער חידוש ווי אין דעם דין אז „אפילו בדקנו . . ולא ידעו" דארף האבן א בדיקה (וכנ"ל פון רדב"ז).

אבער דער תירוץ איז לכאורה ניט גלאטיק, דממה-נפשך: אויב אין דעם דין איז טאקע פאראן א גרעסערער חידוש — פארוואס זאגט עס ניט די גמרא? דערפון וואס די גמרא זאגט ניט דעם חידוש איז מובן (כנ"ל פון כסף משנה), אז „אם ידעה להפלות (בתחלת השנה) לא צריך תו בדיקה" (ווייל מען שטעלט אים אויף דער חזקה אז „יודע להפלות").

ג. בשנים האחרונות האט זיך אפ- געדרוקט¹⁵ די מהדורא בתרא פון פירוש המשניות של הרמב"ם, און דארטן שטייט טאקע „והי' עולה בדעתינו שלדעת האומר כן אם נשאלו . . ומצא-

(12) ראה מפרשי הש"ס לנדה שם (חכמת בצלאל, חידושי חתם סופר, מי נדה ועוד).

(13) כמו שהקשה במי נדה (לנדה שם). וראה השקו"ט בחכמת בצלאל (לנדה שם).

[ופשוט שאינו דומה לזה דאם „לא ידעה להפלות" בתחלת שנת י"ב, אין מחזיקין אותה בקטנה (ובודקין כל שנת י"ב) — כי היכא דקשישה טפי אתיא לכלל דעת יותר, כנ"ל הערה 7].

(11) הוצאת (ותרגום) קאפח (ע"פ כתב-יד חימינים).

מקום". ד.ה. "עונת נדרים" הויבט זיך אן אין דעם יאר פאר גדלות — (בנקבה ווען זי ווערט א בת יום א', ובזכר — בן י"ב ויום א'), און נדריהם נבדקים אויב "יודעין לשם מי נדרו" [אין אזוי איז שיטת רש"י¹⁹ ועוד ראשונים].

משא"כ אין מהדורא בתרא שלו איז דער רמב"ם משנה און זאגט: "ואחר שתיים עשרה לנקבה וי"ג לזכר אינן נשאלין ונדריהן קיימין ואע"פ שהם קטנים (און אויף דעם איז ער מסיים) וזו היא עונת נדרים כו". ד.ה. "עונת נדרים" הויבט זיך אן (בנקבה) ווען זי ווערט א בת י"ב ויום א' (ובזכר — בן י"ג ויום א') אפילו לא הביאה שתי שערות, און זיי דארפן ניט קיין בדיקה ווייל נדריהם קיימין "אפילו אמרו אין אנו יודעין"²⁰ [וואס דאס איז שיטת

אז ביו מ'איז אים בודק א צווייטן מאל איז זיין נדר כלל קיין נדר ניט, אפילו ניט מספק²¹ (און ווי ס'איז נאך מער מפורש אין לשון הטור²² "אינו נדר עד שיבדקום פעם אחרת") — כאטש ער איז שוין מוחזק געווארן אלס א "יודע להפלות"!

— דארף מען אוודאי געפינען א טעם חזק ביותר פארוואס דער רמב"ם האט חרטה געהאט פון מהדורא קמא שלו, און נעמט אן די גירסא בלתי נפוצה און דעם חידוש אז בנדר"ד איז מען זיך כלל ניט סומך על החזקה (אפילו ניט אלס 990).

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים נאך א שינוי צווישן די צוויי מהדורות פון פירוש המשניות — בנוגע דעם זמן פון "עונת נדרים"²³ [ד.ה. דער דין ביי נדרים אז מען דארף ניט קיין גדול, נאר אפילו א "מופלא הסמוך לאיש"²⁴ איז נדרו קיים]:

אין פירוש המשניות הנפוץ (מהדורא קמא) שטייט: "בודקין כל שנת י"ב לנקבה וי"ג לזכר וכל עוד שנמצאום יודע נדריו קיימין ואע"פ שהם קטנים וזו היא עונת נדרים הרמזו אלי' בכל

(19) גיטין שם. נדה מו, ב ד"ה לעונת נדרים (ושם סע"א ד"ה כי יפליא). ועוד. וכ"ה גם בשאלות בחוקותי שאלתא קטז.

(20) משא"כ בפייה"ש מהד"ק כתב "זה אשר אמרנו בת י"ב שנים ויום א' . . נדריהן קיימין ואפילו אמרו אין אנו יודעין, בתנאי הבאת שתי שערות". וגם שנינו זה בין ב' המהדורות תלוי בהשינוי בפירוש "עונת נדרים":

לפמ"ש במהד"ק דפיה"ש דעונת נדרים היא השנה שלפני גדלות באם יודעין להפלות — מהיכי יתתי לומר דבן י"ג שנה ויום א' ובת י"ב ויום א' שלא הביאו שתי שערות ואמרו "אין אנו יודעין" נדריהם נדר (וכקושיית השי"ס נדה מה, סע"ב (וכפרש"י שם ד"ה קטן הוא) שם מו, רע"א):

משא"כ לפמ"ש במהד"ב דפיה"ש שעונת נדרים היינו "אחר שתיים עשרה לנקבה ושלושה עשרה לזכר . . ואע"פ שהם קטנים" — הרי חידוש התורה בדין זה הוא דלגבי נדרים (אזלינו) רק בתר שנים (גם

(14) ראה גם מי נדה (למשנה נדה שם). ע"ש.

(15) יו"ד שם. "ועד"ז הוא ל' המארי (הובא לעיל ריש ס"ב): אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה.

(16) משנה תרומות פ"א מ"ג. גיטין סה, א. ובכ"מ.

(17) וראה ג"כ השינוי בפ"י "עונת נדרים" — במהדורות דפיה"ש שלו תרומות שם (ראה הוצאת קאפח שם).

[בפייה"ש נזיר פ"ד מ"ו — גם במהדורא הנפוצה — "עונת נדרים ר"ל י"ג שנים ויום א' והוא שלא הביא ב' שערות". ואולי במס' נזיר ה' לפני המתרגם המהד"ב. ואכ"מ].

(18) נזיר סב, א. ובכ"מ.

(*) וראה סמ"ג שבהערה הבאה ומשנה למדן הל' נדרים שם — שהקשו על הבה"ג ורמב"ם מגמרא זו. וכבר האריכו המפרשים בכמה תירוטים. ואכ"מ.

ה. די נקודת הביאור אין דעם:

הבה"ג²¹].

לויט שיטת הרמב"ם איז בכלל ניט שייך דער גדר פון „חזקה“ בשייכות צום דעת פון א קטן, וואָרום דער טייטש פון „חזקה“ איז — אז די זאך איז שטאַרק און פאַרפעסטיקט און אזוי וועט עס זיכער בלייבן; אָבער ביי א קטן איז ניט שייך קיין חזקא איז זיין שכל, ווייל ער האָט ניט קיין (אמת'ן) דעת, וואָס איינע פון די תכונות פון (א בר) דעת איז — וואָס ביי אים איז דאָ די החלטה ומסקנא שכלית איז אן אופן וואָס אינו משתנה. און ווי מען זעט במוחש אז א קטן איז א בעל שינוים, ניט שייך צו א שטאַרקער החלטה און מען קען גרינג איבער-מאַכן²² די החלטה פון א קטן.

[כידוע די הסברה²³ וואָס א קטן פחות מ"ג שנה, אפילו אויב ער איז א „חריף ובעל השגה ותפיסה ובקי בדיני מ"ע ומל"ת בכי טוב“, ווערט ער ניט גענש אויב ער האָט עובר געווען אירף א מצוה, ווייל עס פעלט אים דעת].

דערפאַר פסק'נט דער רמב"ם „ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה“ — ווייל דאָס איז א סברא פשוטה (אין וועלכער ס'איז ניטאָ קיין פלוגתא) אז אין דעם קען מען ניט שטעלן אירף חזקה²⁴.

און דער חילוק צווישן די צוויי גי'רות סאות אין גמרא — „ולא ידעה להפלות“ אָדער „ודעה להפלות“ — איז:

[און אזוי פסק'נט דער רמב"ם אין ספר היד²⁵, אז „הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו . . . דבריהן קיימין . . . ונדריהן נדרים ואע"פ שלא הביאו שתי שערות וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום“ (און דער דין פון „קטן בן י"ב שנה כו' אם יודעין לשם מי נדרו . . . נדריהן קיימין“ (הנ"ל ס"א) איז א באַזונדער דין, כדלקמן סעיף ז].

ועפ"ז יש לומר, אז אויך דער שינוי צווישן די צוויי מהדורות (הנ"ל סעיף ג) בנוגע דער גירסא אין גמרא — „ולא ידעה להפלות“ אָדער „ודעה להפלות“ — איז תלוי אין די צוויי שיטות הנ"ל בנוגע „עונת נדרים“.

בלי סימנים) — צפע"נ על הרמב"ם כאן — ובמילא מובן ש, אפילו אמרו אין אנו יודעין . . . דבריהם קיימין“ (כמו גדול שהביא סימנים שאינו יכול לפטור עצמו בטענה „אין אנו יודעין“ — ראה רש"י במשנה נדה שם ד"ה אפילו).

(21) שהובא בסמ"ג לאווין רמב"י. וראה גם הגהמ"י לרמב"ם כאן. ועוד [אלא שברשב"א גיטין שם כתב (בשיטת הבה"ג) „והיא אדיתאי שתי שערות“, וראה מה שהקשה עליו בשב שמעתא שמעתא ה' פ"ב. ואכ"מ].

(22) ה' נדרים שם ה"ג (וראה ל' הרמב"ם ה' נזירות פ"ב ה"ג. ה' תרומות פ"ד ה"ה). וכן כתב בטושו"ע יו"ד שם ובש"ר שם סק"ב. ובמאירי (נדה שם), קרית ספר (על הרמב"ם שם) ועוד — העירו על הסתירה בין ס' היד ופיהמ"ש, ולא ראו מהד"ב דפיהמ"ש.

(23) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קטן. ובכ"מ.

(24) קונטרס התפלה פ"ה (ע' 15 ואילך). סה"מ עת"ר ע' קטן. ועוד.

(25) ע"ד מ"ש בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סמ"ד

(*) וכבר העיר בערוך לגר נדה שם (מו, א) דבכה"ג לפנינו איחא כפרש"י. וראה רשב"א שבפנים ההערה.

נאָר אפילו אַ בן י"ב שנה ויום אַ קען מאַכן אַ נדר: און דאָס וואָס מען דאַרף בודק זיין „אם יודעין לשם מי נודרין“, איז עס בלויז אויף צו אַראָפּנעמען אַ דבר המונע²⁷: וויבאלד דער דין איז אַז „אם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום“, און ער איז נאָך פאַרט אַ קטן, מוז מען זיין זיכער אַז ביי אים פעלט ניט קיין ידיעה.

(ב) דער אויפטו איז אין ענין הדעת — ביי נדרים איז מספיק אַ קלענערער דעת אויף צו מאַכן אַ נדר: און דאָס וואָס מען דאַרף זיין אַ בן י"ב שנה ויום אַ איז בלויז אַ סימן, ווייל דוקא אין דעם גיל איז אפשרי גענוג דעת אויף ענין הנדר (משא"כ פאַר דעם — איז אפילו די דעת קלושה אויך ניטאָ).

ז. ויש לומר אַז אין דעם איז אַ נפק"מ צווישן די צוויי שיטות הנ"ל אין „עונת נדרים“:

די צוויי אופנים הנ"ל האָבן אַן אַרט בלויז לויט דער שיטה אַז „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן“ איז „עונת נדרים“, און דאָס איז דער חידוש (התורה) פון „מופלא הסמוך לאיש“

[וואָס דערפאַר קען מען אין דעם קלערן — וואָס איז דער עיקר חידוש²⁸: דער פרט פון „מופלא“ (אז ער איז יודע להפלות); אָדער דער פרט פון „סמוך לאיש“ (וואָס ער איז אין דעם יאָר בסמוך לזמן הגדלות):];

די גירסא אין גמרא „סד"א . . דבדקנא ל' ונא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק“, איז לויט דער שיטה אַז „עונת נדרים“ מיינט „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן“ (וידועים לשם מי נודרין) — ווייל לויט דער שיטה איז פאַראַן אַ גרעסערער חידוש אין דעם דין, ווי אין דעם דין הנ"ל (ברמב"ם) „בודקין אותן כל השנה“ אע"פ וואָס „נמצאו יודעין בתחלת השנה“ (כדלקמן סעיף ח):

משא"כ לויט דער שיטה אַז „עונת נדרים“ מיינט „אחר שתיים עשרה לנכבה וי"ג לזכר“ (כמסקנת הרמב"ם), איז ניטאָ קיין אַרט לקס"ד אַז אויב „בדקנא . . ולא ידעה להפלות“ זאָל מען ניט דאַרפן בודק זיין נאָכאַמאָל — דעריבער מוז דער רמב"ם אָננעמען די גירסא בלתי נפוצה „סד"א . . דבדקנא . . וידעה להפלות“ (כדלקמן שם).

ו. די הסברה אין דעם:

דעם גדר פון נדרים אין „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן“ — אַז „אם יודעין לשם מי נדרו . . נדריהן קיימין“ — קען מען לערנען אויף צוויי אופ-
נים²⁹:

(א) דער חידוש באַשטייט אין דעם גיל, אַז ביי נדרים דאַרף מען ניט וואַרטן ביז דעם גיל פון גדלות (בן י"ג שנה ויום אַ)

(הובא באַנציקלופּד' תלמודית שנשמן בהערה 7 ע' תרלו) דמי שעתים חלים ועתים שוטה לא שייך להעמידו על חזקתו כיון שעשוי להשתנות ע"ש. ואולי בנוגע לדעת של קטן הוא יתירה מזו — כי מכיון שאינו בר דעת (החלטה בו) אין שייך בזה כל הגדר דחוקה, ככפנים.

(26) ראה עז"ז חידושי חתם סופר לנדה שם (בהחילוק בין ב' הדיעות אם הקדיש ואכל לוקה או לא).

(27) להעיר גם מהשק"ט במי נדה (לנדה שם) אם הבדיקה הוי להקל עליו או להחמיר עליו. ע"ש.
(28) להעיר ממאירי נדה שם: מופלא סמוך לאיש פירושו . . שהשלימו . . הרי אין כאן מופלא (מכיון שנדריהם נדר אפילו אינם יודעים להפלות).

המשך לשון הרמב"ם³⁰: „הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהם קיימין אע"פ שלא הביאו . . סימנין . . ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר" — משא"כ דער דין פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" איז (לשיטת הרמב"ם) לכו"ע נאָר מדרבנן³¹

— איז דאָך זיכער מסתבר, אַז די תקנת חכמים איז פאַרבונדן (ניט מיט דעם עצם גיל פון שנת י"ב ושנת י"ג, נאָר) דערמיט וואָס ער איז שוין „יודע לשם מי נדר"י³², און דערפאַר האָבן די חכמים געזאָגט אַז נדרו נדר].

משא"כ לויט דער שיטה אַז „עונת נדרים" איז „בן י"ג שנה ויום א' כו' בת י"ב שנה ויום א' . . ואע"פ שלא הביאו שתי שערות" — איז מסתבר, אַז דער גאַנצער גדר הנדר פאַר דעם יאָר פון גדלות — „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" — באַשטייט (ניט אין שנים, נאָר) בלויז אין דעם וואָס „יודעים לשם מי נדרו".

וואָרום דאָס איז דאָך דער תוכן החילוק צווישן די צוויי סוגים הנ"ל אין „עונת נדרים" — (א) „הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד . . ואע"פ שלא הביאו ב' שערות", (ב) „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" יודעין להפלות:

דער חידוש התורה בנוגע „בן י"ג ויום א' והבת כו' ואע"פ שלא הביאו שתי שערות" — איז בנוגע שנים, אַז דער גיל פון נדרים הויבט זיך אָן תיכף ווי מען ווערט אַ בן י"ג שנה ויום א' (און דער דין איז טאָקע ניט פאַרבונדן מיט דעת — ווי דער רמב"ם פסק'נט „כנ"ל) אַז „אע"פ שאמרו אין אנו יודעין כו' דבריהן קיימין");

און דערנאָך איז פאַראַן אַ צווייטער חידוש, פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן", וואָס אין דעם איז דער גדר (ניט פאַרבונדן מיט שנים, נאָר) אַז מצד דעם וואָס „יודע להפלות" איז נדרו נדר.

[ועאכו"כ לויט ווי דער ראָגאַטשאַ ווער²⁹ איז מבאר, אַז לדעת הרמב"ם איז „מופלא סמוך לאיש דאורייתא זה רק בן י"ג או בבת י"ב ולא הביאו ב' שערות" (ווי ס'איז משמע פון פשוטות

(30) הל' נדרים שם ה"ד.

(31) עיין צפ"ע שם באורך.

בכמה אחרונים כתבו שלהרמב"ם, מופלא סמוך לאיש" כולל ב' הסוגים (ראה שמלת בנימין לירד שם — הובא בחכמת בצלאל לנדה שם מו, א (ויעייש שיש על זה שני כתובים ולימודים) ועצי לבונה לירד שם (נדפס על גליון שר"ע הוצאת רא"ם וצילום ממנה). וראה גם ביאורי מהרש"ל על הסמ"ג שם. וראה שב שמעתתא שם פ"א. ועוד).

והצפ"ע ס"ל שאין לפרש כן ברמב"ם, כי ברמב"ם מפורש „ודבר זה מד"ת שהמופלא הסמוך לאיש כו". ובהלכה זו (וכן בהלכה שלפניו) הזכיר רק הדין דבן י"ג (ובת י"ב) שלא הביא שתי שערות. וס"ל שדוחק הכי גדול לומר שקאי (באמצע הלכה ד) אמ"ש לעיל בהלכה ב'!

[אלא שצ"ע ל' הרמב"ם בטה"ד „עד שיגדילו ויביאו שתי שערות". ולהעיר שבקריית ספר שם השמיט תיבת „שיגדילו" ואכ"מ].

אבל בחי' הצ"ע על הש"ס מגילה פ"ג בסופו: מכן י"ב שנים ויום א' דפסק (הרמב"ם) פ"א מה' נדרים הלכה ד שמופלא סמוך לאיש נדרו נדר מדאורייתא. — וראה לקמן סעיף י"ד.

(31) אבל גם למפרשים שבהערה הקודמת שהוא דין תורה, מובן, שחידוש התורה כזה הוא בענין הדעת („יודע לשם מי נדר") — שזהו החילוק בין שני הדינים בעונת נדרים: (א) בן י"ג שלא הביא ב' שערות — מצד הגיל, (ב) בן י"ב שיוזע להפלות — מצד הדעת.

(29) צפ"ע על אחר. צפ"ע הל' שבת פכ"ד ה"א. וכן משמע בקריית ספר על הרמב"ם שם. ע"ש.

אבער לויט מסקנת הרמב"ם, אז דער גדר פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" איז בלויז מצד גדר הדעת (כנ"ל ס"ו) — איז אדרבה: עס האט קיין ארט נישט צו זאגן אז ווייל מ'האט נישט געהאט דעת בתחילת השנה דארף מען נישט ווידער בודק זיין אפשר איז דערנאך צוגעקומען דעת (ווי עס דארף זיין ע"פ טבע):

מוז דער רמב"ם אָננעמען די גירסא „סד"א . . וידעה להפלות" — והא גופא קמ"ל, אז אע"פ וואס דער קטן האט גענוג דעת אויף אויפמאכן א נדר, איז עס אבער פארט נישט קיין דעת אמיתית אין וועלכער ס'איז שייך א חזקה.

ט. ויש לבאר טעם הרמב"ם (כפירוש הצפ"נ) צו מכריע זיין כהדיעה אז „עונת נדרים" איז דוקא משהגיע לשני גדלות (נאך לא הביא סימנים):

אין דעם ענין פון נדרים איז דא א חידוש נפלא — אז א איד האט דעם כח צו מתפס זיין א דבר המותר (ע"פ תורה) אז ער זאל נאסר ווערן כקרבן, ביז אז עס איז חל אויף דעם דבר הנאסר א קדושה (בדוגמת קדושת קרבן)³³.

וואס אין דעם איז פאראן א חידוש אפילו לגבי קרבנות ממש³⁴ — ווייל קרבנות האבן כמה הגבלות, און נאך געוויסע מיני בע"ח (וצומח ודומם) זיי נען ראויים ליקרב ע"ג מזבח: משא"כ ביי נדרים זיינען נישט די הגבלות — אויב נאך מ'איז מתפס בדבר הנדור,

ח. ועפ"י איז מובן דער חילוק צווישן די צוויי גירסאות אין גמרא:

לויט דער שיטה אז „עונת נדרים" מיינט „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן", איז פארשטאנדיק ווי עס קען זיין א קס"ד אז „היכא דבדקנא . . ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק" — ווייל עס קען זיין אז דער עיקר גדר פון „מופלא הסמוך לאיש" איז מצד שנים, ד.ה. תורה האט מגלה געווען אז דער גיל פון בת י"א ויום א' קען אויפמאכן א נדר:

און וויבאלד מיר זעען אז די קטנה, זייענדיק בגיל זה, „לא ידעה להפלות", איז א ראי' אז ביי איר האט דער זמן נישט אויפגעטאן גדלות (אויף קענען מאכן א נדר), ובמילא ווערט אפגעשטופט איר „עונת נדרים" ביז דעם גיל פון גדלות ממש³².

אויף דעם איז קמ"ל די משנה אז דער עיקר חידוש (התורה) איז — אז דער דעת פון שנת י"ב לקטנה (וי"ג לקטן) קען אויפטאן א נדר, און דעריבער, ווען נאך זי באקומט דעם דעת (במשך שנת י"ב) איז נדרה נדר. און דערפאר דארף מען שטענדיק בודק זיין — אפילו אויב בתחלת השנה „לא ידעה להפלות" — אפשר איז ביי איר צוגעקומען דעת.

[ומובן, אז די קס"ד האט א סך מער ארט ווי די קס"ד „הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכינ בדיקה" — וכנ"ל אז די סברא פשוטה איז מחייב אז ס'איז נישטא דער גדר פון „חזקה" בשייכות צום דעת פון א קטן].

(33) ראה לקי"ת פרשתנו (פכ, סעי'ב, פג, סעי'ב ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות נדרים בתחלתה וסופה. ועוד — ע"פ כתובות נט, ב ועוד. וראה רש"י נדה מו, ב ד"ה תרומה.

(34) סהמ"צ להצ"צ שם בסופה.

(32) וגם אם במשך השנה ידעה להפלות — נשארה קטנה שאין נדר"י כלום. וראה ערוך בחי' חת"ס ומי נדה לנדה שם.

וואס דאָס איז דער רמז אין לשון הכתוב³⁸ „איש גו' כי יפליא לנדור“ — אז נדרים קומען פון א מדריגה וואָס ווערט אָנגערופן „יפליא“ — לשון פלא³⁹, וואָס איז העכער פון חכמה (דתורה) ושכל.

און דער כח אויף דעם (צו דער-גרייכן העכער פאַר חכמת התורה) איז דאָ ביי אידן פאַר דעם וואָס ישראל „קדמו לתורה“⁴⁰ — דער פאַרבונד צווישן אידן מיטן אויבערשטן איז טיפער און העכער ווי תורה [וואָס דער-פאַר „ישראל אע“פ שחטא ישראל הוא“⁴¹ — אפילו א איד וואָס היט ניט תורה ר"ל, ווערט ער ניט אויס ישראל ח"ו]. און דאָס דריקט זיך אויס אין ענין הנדרים, וואָס דער דיבור האדם טוט אויף א קדושה כפי רצונו (אן די הגבלות שבקרבות כו').

[נאָר אעפ"כ זיינען אויך נדרים א מצוה אין תורה, ווייל אַלע ענינים פון עבודת ה' ווערן נתגלה דורך תורה; ע"ד ווי ענין התשובה⁴², וואָס איז „העכער“

מעג עס זיין א דבר טמא — איז חל (דורך זיין נדר) א קדושה אויף דעם חפץ הנדור.

קומט אויס א דבר והיפוכו — אַ דוקא ביי נדרים, וואָס פאָדערט א תוספת כח (נאָך מער ווי ביי אַנדערע מצוות), זאָגט תורה אַז אפילו א קטן (וואָס צו אַלע אַנדערע מצוות איז ער ניט שייך) — קען אויפטאן די קדושה (אויב ער איז א „מופלא הסמוך לאיש“!)

לערנט דעריבער דער רמב"ם (כפי-רוש הצפ"ע נ"ל) אַז דיו צו זאָגן דעם חידוש בנוגע א קטן וואָס הגיע לשני גדלות נאָר עס פעלט אים (בלויז) סימנים; אַבער ניט זאָגן נאָך אַ גרעסערן חידוש, אַז דער „יודע להפלות“ פון אַ בן י"ב שנה ויום אחד זאָל קענען אויפטאן אַזא קדושה (בלי הגבלות)!

י"ד. אעפ"כ איז די דיעה פון כמה ראשונים³⁵ (ולכמה אחרונים³⁶ — אויך דעת הרמב"ם) אַז א „מופלא הסמוך לאיש“ (וואָס נדרו נדר מה"ת) מיינט (עכ"פ אויך) אַ בן י"ב שנה ויום א' ויודע להפלות.

וועט מען עס פאַרשטיין לויט ווי דער צ"צ³⁷ איז מבאר דעם טעם אויף דעם וואָס ביי נדרים זיינען ניטא די הגבלות וועלכע זיינען פאַראַן ביי קרבנות (כנ"ל) — אַז דער ענין פון קרבנות איז דאָס וואָס „נעשה קדש ע"פ גזירת התורה שהיא החכמה עליונה“, משא"כ דורך נדרים ווערט נמשך א קדושה פון א מדריגה וואָס איז העכער פון „חכמה“.

(38) נשא ו, ב. וע"ד בחוקותי כו, ב.
(39) סהמ"צ להצ"צ שם. וראה גם לקרי' פרשתנו פב, ב. ועוד.
(40) ב"ר פ"א, ד. ועוד.
(41) סנהדרין מז, רע"א.
(42) להעיר מאוה"ת (ויצא כרך ה' תתנב, א ואילך. פרשתנו ע' ארצו ואילך. שם כרך ו ע' אמתקנדה) — השייכות דנדרים לתשובה (ובאוה"ת פרשתנו כרך ו שם: ואפ"ל לכן הנדר חל על המצוה).

(*) נוסף על המבואר באוה"ת פרשתנו (ע' ארעח ואילך. ארפח ואילך. איש"ט ואילך) שהתרת נדרים היא דוגמת ענין התשובה (כמענה הקביה יעשה תשובה כו'). ע"ש.

(35) נסמן לעיל הערה 19.

(36) נסמנו בהערה 29.

(37) סהמ"צ להצ"צ שם. וראה מאמרי אדה"ז —

חק"ע (ע' קכה).

זיינען פאַרבונדן מיט זיין מציאות ווי ער
איז „קודם“ לתורה.

און דאָס איז דער אויפטו פון „מופלא
הסמוך לאיש“ (יודע להפלות):

דאָ איז ניט אזוי נוגע די מעלת הדעת
— דאָס ווערט בשלימות ערשט ווען ער
ווערט אַ גדול — נאָר דאָס וואָס ביי אים
איז דאָ דער „להפלות“, אַז אין דעם זמן
קומט אין אים אַריין די מדריגה פון
„פלא“ (שבנשמה) שלמעלה מהחכמה⁴³,
באופן גלוי.

(משיחות ש"פ עקב (כ"ף מנ"א)

וכ"א מנ"א תשד"מ)

פון תורה, כמאמר רז"ל⁴³, „שאלו לתורה
חוטא מה עונשו א"ל יביא אשם כו'
שאלו להקב"ה כו' א"ל יעשה תשובה
ויתכפר לו“ (אז דער ענין התשובה קומט
ניט פון תורה (מצ"ע), נאָר מצד הקב"ה
בעצמו)

— וואָס דערפאַר האָט תשובה דעם
כח צו ממלא זיין דעם חסרון, וואָס
מ'האָט פאַרפעלט בקיום התורה —

ואעפ"כ איז דוקא תורה מגלה אַ אידן
וועגן דער אפשריות וכחה פון תשובה,
ביז אַז תשובה ווערט אַ מצוה אין תורה].

און דאָס איז די הסברה אין דעם וואָס
דעם כח אויף ענין הנדרים האָט אַ איד
נאָך איידער ער ווערט מחוייב אין אַלע
אַנדערע מצוות התורה⁴⁴ — ווייל נדרים

(43) יל"ש תהלים (רמז תשב). ועוד.

(44) אלא שלאחר שגילתה תורה שמופלא
הסמוך לאיש נדרו נדר ידעין דגם בנדרי הקדשות
(דקרבנות) נדרו נדר, וכן — תרומתו תרומה (משנה

תרומות פ"א מ"ג. נדה מו, ב. רמב"ם הל' תרומות
פ"ד ה"ה).

(45) ראה סה"מ צ להצ"צ שם: שמחמת זה יש לו
הכח למסור נפשו.

מטות ב

בנוגע דער הוספה פון רש"י קען מען זאגן, אז דערמיט גיט רש"י צו א ביאור אין דברי ר' מאיר (ווי מען געפינט בכמה מקומות אז רש"י איז מעתיק א לשון פון חז"ל און איז דערנאך מוסיף ביאור מדילי);

אבער בנוגע דעם שינוי הנ"ל (וועגן וועלכן „כתוב" רעדט ר' מאיר) — וואס רש"י פארבינדט דעם לימוד מיט אן אנדער פסוק — מוז מען זאגן, אז רש"י האט געהאט אן אנדער גירסא אין ספרי, וואס לויט יענער גירסא רעדט ר' מאיר וועגן אונזער פסוק אין פ' מטות.¹

מען דארף אבער פארשטיין: פאר- וואס קלייבט אויס רש"י דוקא די גירסא, אז ר' מאיר לערנט ארויס פון פסוק אין פ' מטות, און ניט די גירסא הנפוצה? אז

א. אין היינטיקער סדרה דערציילט די תורה אז נאך מלחמת מדין זיינען די „פקודי החיל" אנגעזאגט געווארן, אז „כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטא גוי". שטעלט זיך רש"י אויף די ווער- טער „כל הורג נפש" און איז מפרש: „רבי מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכל מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל הנוגע בחלל. מקיש הורג לנוגע מה נוגע ע"י חבורו אף הורג ע"י חבורו".

וצריך להבין: דער מקור פון מאמר ר' מאיר איז אין ספרי, אבער אין ספרי ווערט עס געבראכט ניט אויף דעם פסוק „כל הורג נפש" דפרשתנו, נאר אויף א פריערדיגן פסוק „וכל אשר יגע". בחלל חרב" אין פ' חוקת² — לשון הספרי „בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר" באציט זיך צום כתוב אין פ' חוקת.

אויך: רש"י איז מוסיף אויף לשון הספרי די ווערטער „ולמדך הכתוב שהכל מטמא אדם בחבורי המת כאילו נוגע במת עצמו".³

(5) שהרי אין מקום לומר שרש"י ישנה (ש"ן פתוחה, גר"י סגולה) מקום דברי ר"מ!

(6) כ"ה לפי גירסת הגר"א בספרי, שר"מ מתחיל „א"צ הרי הוא אומר (בפרשתנו) וכל הורג נפש". אבל גירסתו אינה מתאמת לפרש"י, כי גורס בהמשך לשון הספרי „הורגו בדבר שאינו מקבל טומאה" (ראה מפרשי הספרי).

(7) כלשון רש"י (כולל ההוספה „ולמדך הכתוב . . . עצמו") הובא גם בסמ"ג מ"ע רלא, וקאי על הפסוק שבפרשתנו „שאמר תורה כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטא". ובמשנה למלך הל' טומאת מת פ"ה ה"ג בדיה עוד הביא ר"י — הביא כן בשם הספרי, אבל אפ"ל שמעתיק לשון רש"י (שמצינו מיד) ובפרט שמביא גם הוספה הנ"ל. וראה לקמן הערה 36.

(8) ראה מפרשי הספרי — כמה גירסאות בלשון הספרי (וראה גם ספרי הוצאת האר"י שם) שמביא מכמה דפוסים וכת"י, ובכולם — בא הספרי כביאור עה"פ דפ' חוקת (ולא עה"פ דפרשתנו).

(1) לא, יט.

(2) כ"ה בדפוסים שלפנינו (הנוגע). ובדפוס א' וב' וכן בכת"י רש"י שתח"י (וכן הובא ברמב"ן ועוד מפרשי רש"י) — „נוגע". ובפשטות כצ"ל (כבפסוק).

(3) יט, טז.

(4) ובספרי שם לפנינו (במקום תיבות אלו) „שמטמא בהיט". וראה רמב"ן ורא"ם כאן. לקמן בפנים סעיף ג, ובהערה 15.